

Ord som hemmer helsefremmende arbeid

LEDER

PETTER GJERSVIK

petter.gjersvik@tidsskriftet.no

Petter Gjersvik er medisinsk redaktør i Tidsskriftet, medlem av Gruppe for norsk medisinsk fagspråk og professor emeritus ved Institutt for klinisk medisin, Universitetet i Oslo.

Et engelsk faguttrykk er ikke nødvendigvis mer presist eller dekkende enn en oversettelse eller et avløserord på norsk. Et engelsk uttrykk kan være vanskelig å forstå for dem du prøver å nå.



Foto: Sturlason

Når nye faguttrykk oppstår på engelsk, kan det være vanskelig å finne en god oversettelse eller et godt avløserord på norsk. Men det lar seg gjøre hvis man har motivasjon, ønske og evne til å gjøre det (1). Likevel har mange engelske faguttrykk etablert seg uten særlig motstand. Dette trenger ikke være et stort problem, men det *kan* være det i personrelatert arbeid når uttrykket oppfattes som uklart, fremmedgjørende og floskelpreget. Her er to eksempler: *empowerment* og *recovery*.

«Mange engelske faguttrykk har etablert seg uten særlig motstand. Dette trenger ikke være et stort problem, men det kan være det når uttrykket oppfattes som uklart»

Verdens helseorganisasjon omtaler *empowerment* som «en prosess som setter folk i stand til økt kontroll over faktorer som påvirker deres helse» (2). Men det finnes flere andre definisjoner, og uttrykket forstås og anvendes på ulike måter og brukes også i psykologi, sosiologi og andre fag (3). Da uttrykket ble diskutert i Tidsskriftet for mange år siden, mente sentrale fagfolk i feltet at en oversettelse som *mestringsstyrking* ikke var dekkende, fordi *empowerment* også omfatter tiltak rettet mot krefter som skaper avmakt (4). Uttrykket har gjennom årene blitt brukt med ulike forklaringer i utallige fagartikler i Tidsskriftet og andre norske publikasjoner.

Det er et paradoks at et konsept som skal bidra til å «sette folk i stand til økt kontroll over faktorer som påvirker deres helse» betegnes med et ord som er vanskelig å forstå for dem det gjelder, dvs. en gruppe mennesker der mange har lav utdanning, sosiale vansker og dårlig helse. *Empowerment* kan lett oppfattes som et teoretisk begrep som utelukkende brukes i lukkede fagseminarer og akademiske tekster. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse har brukt ordet *egenkraftmobilisering* som et synonym (2). Å mobilisere krefter (og å styrke mestringsevnen) er noe folk kan forholde seg til. Poenget om at man også skal motarbeide motkrefter, er like mye implisitt i disse uttrykkene som i det engelske.

På nettsiden til Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid defineres uttrykket *recovery* som «bedringsprosessen slik den 'eies' og erfares av den som opplever den» (5). *Recovery* støttende tjenesteutvikling, *recovery* perspektivet og *recovery* orienterte tjenester beskrives i mer detalj. Det står også at «for mange kan begrepet oppleves litt diffust og fremmedgjørende, særlig siden det er engelsk», men at de har valgt å beholde det engelske uttrykket fordi det ikke finnes en god norsk oversettelse og det engelske er «godt innarbeidet». En selvmotsigelse, slik jeg ser det.

Mangelen på en oversettelse eller et avløserord for *recovery* kan skyldes at ingen har forsøkt å lage et. Det kan også være at ordet kan oppfattes som å appellere til en viktig målgruppe, nemlig ungdom. Det er likevel underlig at man velger å bruke et fremmedgjørende uttrykk for å bevisstgjøre mennesker som sliter med egen mental helse. Hvis man kan bruke *recovery* som faguttrykk med en betydning som går ut over ordets betydning som allmennord (gjenoppretting, restitusjon, å bli bra igjen), må man på samme måte kunne velge et norsk allmennord for å betegne «bedringsprosessen slik den 'eies' og erfares av den som opplever den». Det trenger ikke å være en direkte oversettelse. Hva med et ord som *mestring*, rett og slett?

«Det er underlig at man velger å bruke et fremmedgjørende uttrykk for å bevisstgjøre mennesker som sliter med egen mental helse»

Jeg skriver ikke i håp om å bli kvitt etablerte fagspråkuttrykk som funker dårlig, men for å minne om at norske fagmiljøer og utdanningsinstitusjoner har et ansvar for å finne gode norske oversettelser eller avløserord for engelskspråklige faguttrykk. Dette bør helst skje før det nye engelske uttrykket har festet seg (1). Norske utdanningsinstitusjoner, inkludert de medisinske fakultetene, har faktisk et lovpålagt ansvar for å «bruke, utvikle og styrke norsk fagspråk» (6). Jeg bare nevner det.

«Man står i fare for å utvikle et stammespråk som ikke forstås utenfor fagmiljøene, og å bli et lukket og teoretisk miljø med begrenset gjennomslag utad»

Å bruke engelske faguttrykk også i norsk skrift og tale kan være fristende, fordi det er lettvinnt og føles trygt. Det kan styrke et fagmiljøs identitet og faglige kredibilitet. Men man står i fare for å utvikle et stammespråk som ikke forstås utenfor fagmiljøene, og å bli et lukket og teoretisk miljø med begrenset gjennomslag utad. Det gjør noe med oss som fagfolk. Vi distanserer oss. Dette er særlig uheldig når det dreier seg om

mennesker som har vansker med å komme seg ut av sykdom og uhelse. Det kan rett og slett hemme det helsefremmende arbeidet. Alternativet er å se på en slik ordbruk som noe vi skal embrace.

LITTERATUR

1. Gjersvik P. Alt som kan sies på engelsk, kan sies på norsk. Tidsskr Nor Legeforen 2021; 141. doi: 10.4045/tidsskr.21.0260. [PubMed][CrossRef]
2. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse. <https://mestring.no/hva-er-laering-og-mestring/sentrale-begreper/egenkraftmobilisering/> Lest 17.1.2026.
3. Empowerment. <https://en.wikipedia.org/wiki/Empowerment> Lest 18.1.2026.
4. Thesen J, Malterud K. "Empowerment" og pasientstyrking–et undervisningsopplegg. Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 1624–8. [PubMed]
5. NAPHA Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid. Recovery. <https://napha.no/temaside/recovery> Lest 18.1.2026.
6. Kunnskapsdepartementet. Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven). <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2024-03-08-9> Lest 18.1.2026.

Publisert: 2. mars 2026. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.26.0054
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 10. juli 2026.